

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано теоретичні аспекти проблеми застосування технології контекстного навчання у процесі підготовки магістрів початкової освіти в психолого-педагогічній літературі, доведено переваги освітнього середовища контекстного типу та розкрито роль квазіпрофесійної діяльності на рівні магістра початкової освіти в педагогічному ВНЗ.

Ключові слова: технологія контекстного навчання, проблемна ситуація, квазіпрофесійна діяльність, освітнє контекстне середовище, підручник контекстного типу.

Перехід до інформаційного суспільства, пріоритетом якого є підвищення ролі професіоналізму та творчих здібностей особистості, зумовлює нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців. У зв'язку з цим компетентнісний підхід упевнено займає позицію провідної методології модернізації вищої педагогічної освіти. Реалізація компетентнісної освіти потребує суттєвих змін щодо змісту навчання, діяльності викладача і студента, технологічного забезпечення навчального процесу, перетворення освітнього середовища з метою розвитку особистості майбутнього фахівця в суспільстві нового типу. На нашу думку, основою реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки магістрів початкової освіти є технологія контекстного навчання.

Ідея розробки концепції контекстного навчання належить А. Вербицькому, який у подальшому її теоретично обґрунтував, поклавши в основу своїх досліджень.

Крім того, серед дослідників, які спеціально вивчали проблему контекстності навчання, варто назвати С. Качалову (особливості навчально-виховного процесу контекстного типу), Н. Лаврентьєву (форми й методи навчання контекстного типу), Є. Ширшова, О. Чурбанову (педагогічна технологія контекстного типу), В. Желанову (технологія контекстного навчання у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи) та ін.

У межах дисертаційних робіт науковці (Л. Коваль, Л. Костельна, В. Коткова І. Марчук, Т. Сидоренко та ін.) розглядають теоретичні та практичні аспекти впровадження контекстного навчання у процесі підготовки майбутніх педагогів.

Технологія контекстного навчання в педагогічній магістратурі висвітлюють вчені (Г. Барська, Н. Дем'яненко, С. Скворцова, О. Ткаченко та ін.) у форматі наукових статей.

Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти проблеми застосування технології контекстного навчання у процесі підготовки магістрів початкової освіти в психолого-педагогічній літературі.

Теоретичними джерелами технології контекстного навчання, на думку А. Вербицького, є: поняття контексту як умови усвідомлення впливу змісту майбутньої професійної діяльності студента на процес і результати його навчальної діяльності; діяльнісний підхід до навчання, узагальнення досвіду використання різних форм і методів активного навчання [2, с. 183].

Контекстне навчання дослідник розглядає в своєму дослідженні як реалізацію динамічної моделі руху діяльності студентів: від власне навчальної (наприклад, у формі лекції) через квазіпрофесійну (ігрові форми, спецкурси) й навчально-професійну (науково-дослідницька робота студентів: курсові, дипломні та магістерські роботи, педагогічна практика тощо) до власне професійної діяльності. Основною характеристикою навчально-виховного процесу контекстного типу є моделювання предметного та соціального змісту майбутньої професійної діяльності через відтворення реальних професійних ситуацій. У контекстному навчанні моделюється не тільки предметний зміст професійної діяльності, а й її контекст і соціальний компонент [2, с. 107].

Зокрема, серед останніх доробок щодо контекстної проблематики вагомим є докторське дослідження В. Желанової, яка розглядає контекстне навчання як *освітню систему*, так і *технологію*. Поняття “контекстне навчання майбутнього вчителя початкових класів” визначено як систему, в якій на підставі ідей поліпарадигмальності, поліпідхідності моделюється предметний і соціальний зміст їхньої майбутньої професійної діяльності, результативно-цільовою основою якої є формування професійної компетентності майбутнього фахівця, тоді як технологію контекстного навчання вчена трактує з позиції упровадження алгоритмізованої послідовності певних дій, спрямованих на відтворення в процесі фахової підготовки вчителя початкових класів предметного й соціального контекстів майбутньої професійної діяльності [4, с. 353].

У дисертаційній роботі В. Желанової зазначено, що практична реалізація технології контекстного навчання в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів здійснюється через рефлексивно-контекстне освітнє середовище як вид професійно зорієнтованого навчання, що є багаторівневою педагогічно організованою системою умов і можливостей, а також засобом освіти, що забезпечують упровадження професійного контексту в систему підготовки студентів у педагогічних ВНЗ і сприяють ефективності процесу формування сукупності рефлексивних конструктів. Рефлексивно-контекстне середовище, на думку автора, виступає засобом професійного розвитку майбутнього фахівця. Змінюючи певним чином середовище, викладач впливає на студента [4, с. 34].

У контексті нашого дослідження ми ставили за мету проаналізувати наукові праці щодо реалізації технології контекстного навчання під час підготовки магістрів початкової освіти. Зокрема, Н. Дем’яненко розглядає теоретичні та практичні засади контекстного навчання в умовах педагогічної магістратури. Учена зазначає провідні принципи контекстного навчан-

ня: психолого-педагогічного забезпечення особистісного включення студента в навчальну діяльність; послідовного моделювання в навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм і умов майбутньої професійної діяльності; проблемності змісту навчання в ході його розгортання в освітньому процесі; відповідності форм і методів навчальної діяльності студентів, меті й змісту освіти; суб'єктності відносин “викладач-студент”, “студент-студент”; педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій; відкритості навчання тощо [3, с. 12].

Основною одиницею змісту освіти в контекстному навчанні, зокрема й у процесі підготовки магістрів початкової освіти вчені (Н. Бекузарова, А. Вербицький, Н. Дем'яненко, В. Долгова, В. Нечаєв, Н. Ниязбаєва та ін.) називають *проблемну ситуацію*. Так, на думку В. Нечаєва, система доцільно спланованих проблемних ситуацій дає змогу розгортати зміст освіти в динаміці шляхом визначення сюжетної канви змодельованої професійної діяльності та створює можливості інтеграції знань різних навчальних дисциплін. Основною одиницею діяльності студента в контекстному навчанні він вбачає вчинок, за допомогою якого майбутній фахівець не тільки виконує предметні дії відповідно до професійних вимог, а й набуває морального досвіду, оскільки діє відповідно до норм, прийнятих у суспільстві та в певній професійній спільноті. Дослідник акцентує увагу, що у такий спосіб розв'язується проблема єдності навчання і виховання [7].

Перехідною ланкою між навчальною й професійною діяльністю магістрантів, на думку Н. Бекузарової, виступає доцільно організована *квазі-професійна діяльність*, яка відіграє особливу роль у педагогічній магістратурі. Вона базується на методиці контекстуального моделювання як цілеспрямованого оперування контекстом та охоплює три контексти: предметний, соціальний і психологічний. Предметний контекст – це набуття знань, умінь, навичок і досвіду майбутньої професійної діяльності відповідно до мети навчання і кваліфікаційних характеристик фахівця; соціальний – система взаємодії учасників освітнього процесу відповідно до прийнятих соціальних норм, етико-професійних відносин; психологічний – включення магістрантів у професію як частину культури на основі усвідомлення ціннісно-сміслових складових майбутньої професії. Сутність квазіпрофесійної діяльності полягає в тому, що вона відбувається в реальних умовах і забезпечує єдність окреслених контекстів. У цілому квазіпрофесійна діяльність спрямовує магістрантів на цілеутворення, аналіз та оцінювання проблемних ситуацій, самооцінювання у професійній діяльності, конструювання моделей взаємодії, осмислення змісту діяльності в умовах варіативності педагогічної освіти, пошук оптимальних рішень для досягнення успіху в професійній сфері. На думку Н. Бекузарової, варто зазначити, що магістранти зазвичай мають певний досвід, який дає змогу розглядати різні проблемні ситуації крізь призму власної педагогічної позиції чи наукових інтересів. Крім того, оскільки вони зробили свій вибір свідомо, то зацікавлені у підвищенні рівня професійної компетенції. В результаті це дає мож-

ливість ефективно використовувати сучасні технології навчання, моделювати педагогічні проблемні ситуації та використовувати їх у контексті майбутньої професійної діяльності [1, с. 114].

Перевагами контекстного навчання, як стверджує вчена, на магістерському рівні є: 1) формування магістрантами індивідуальних маршрутів, які найбільш повно відповідають їхнім особистісно-професійним потребам; 2) розвиток суб'єкт-суб'єктних відносин “викладач-студент” в освітньому середовищі контекстного типу на рівні співтворчості; 3) створення умов для успішного інтегрування випускника в сучасну систему професійних відносин, а також для підвищення його конкурентоспроможності на ринку педагогічної праці; 4) становлення суб'єктної позиції магістранта, яка дає змогу набувати гнучкості мислення й поведінки, самостійності, здатності до рефлексивної діяльності тощо [1, с. 113].

Контекстний підхід, на думку Н. Жукової, “охоплює також розуміння необхідності врахування контексту культурного середовища, оскільки культура є контекстом усіх дій людини, тобто певним загальним контекстом” [5], що на нашу думку, зумовлює необхідність свідомого врахування культурних впливів на освітнє середовище й особистість майбутнього фахівця.

Поняття “освітнє середовище контекстного типу” вперше до наукового обігу введено А. Маджугою. За його визначенням, це сукупність методів і прийомів організації освітньої діяльності, що ґрунтується на методології контекстного підходу [6, с. 36]. З огляду на це, В. Калашников зазначає, що осмислення навчального матеріалу як викладачами, так і магістрантами має базуватися на рефлексивному усвідомленні контекстів, де певний навчальний матеріал перебуває в соціокультурній практиці та подається у практиці освіти, що актуалізує поняття “*освітнє середовище контекстного типу*”. До специфічних характеристик освітнього середовища контекстного типу дослідник відносить: 1) урахування принципу контекстного підходу; 2) широке використання методу моделювання контекстів; 3) підвищення рефлексивності освітньої діяльності; 4) використання підручника (навчально-методичного посібника) контекстного типу; 5) орієнтування на розвиток самовизначення особистості й особистісної культури в крос-культурному контексті [6].

Контекстне освітнє середовище, на думку О. Шевченко, передбачає використання *підручника контекстного типу*, зокрема під час підготовки магістрів початкової освіти. За визначенням автора, “підручник контекстного типу є педагогічна система, створена відповідно до принципів контекстного навчання. Це підсистема цілісної системи навчання певного предмета, покликана моделювати майбутню професійну діяльність студента в її предметному та соціальному аспектах за допомогою тексту, контексту й підтексту”. Такий компонент, як “текст”, подиний у підручнику матеріалом для засвоєння, “контекстом” є майбутня професійна діяльність, а “підтекстом” – ціннісні орієнтації, установки, соціальні відносини. Йдеться про те, що семіотичні навчальні моделі є власне текстом, який відображає певне знання (у формі тексту підручника, лекції тощо), імітаційні навча-

льні моделі (ділові ігри, кейс-метод тощо) передбачають актуалізацію професійного контексту застосування цього знання, а засвоєння ціннісно-мотиваційного змісту професійної діяльності є своєрідним підтекстом [8, с. 41].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що динаміка руху діяльностей у контекстному навчанні представлена трьома базовими формами діяльності викладача та студентів, зокрема: проблемною ситуацією, освітнім середовищем контекстного типу та квазіпрофесійною діяльністю. Практичне впровадження викладених теоретичних положень має забезпечити змістову трансформацію наявної форми організації освітнього процесу під час підготовки магістрів початкової освіти в принципово іншу технологію контекстного навчання, що характеризується ефективним переходом від власне навчальної через квазіпрофесійну та навчально-професійну до реальної педагогічної діяльності. За таких умов навчання особливого значення надано створенню підручників контекстного типу.

У подальшому плануємо розглянути особливості застосування контекстного навчання у процесі підготовки магістрів початкової освіти з такими сучасними технологіями, як інтерактивні, ситуаційні, проблемно-модульні й інформаційно-комунікаційні.

Список використаної літератури

1. Бекузарова Н. В. Квазіпрофесіональний характер смешанного обучения в педагогической магистратуре / Н. В. Бекузарова, Е. В. Ермолович // Высшее образование в России. – 2012. – № 10. – С. 111–116.
2. Вербицкий А. А. Категория “контекст” в психологии и педагогике : монография / А. А. Вербицкий, В. Г. Калашников. – Москва : Логос, 2010. – 300 с.
3. Дем’яненко Н. Теорія і практика контекстного навчання: освітній простір педагогічної магистратури / Н. Дем’яненко // Рідна школа. – 2013. – № 3. – С. 12–16.
4. Желанова В. В. Контекстне навчання майбутнього вчителя початкових класів: теорія і технологія : монографія / В. В. Желанова ; Держ. закл. “Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка”. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. – 482 с.
5. Жукова Н. В. Личная культура обучающегося как результат влияния кросс-культурных контекстов / Н. В. Жукова // Контекстное обучение: теория и практика : межвуз. сб. науч. трудов. – Москва : МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2005. – Вып. 2. – 157 с.
6. Калашников В. Г. Стратегия здоровьесбережения в образовательной среде контекстного типа / В. Г. Калашников, А. Г. Маджуга // Вестник ЯГУ им. М. К. Аммосова. – 2010. – № 5. – С. 34–44.
7. Нечаев В. Д. О концепции современного гуманитарного образования / В. Д. Нечаев, А. А. Вербицкий // Высшее образование в России. – 2011. – № 3. – С. 14–20.
8. Шевченко О. А. Педагогические характеристики учебника контекстного типа: на материале иностранного языка в техническом вузе : дис. ... канд. пед. наук / О. А. Шевченко. – Москва : МГОПУ им. М.А. Шолохова. – 2006. – 230 с.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2014.

Никоненко Т. В. Проблема применения технологии контекстного обучения в процессе подготовки магистров начального образования

В статье проанализировано теоретические аспекты проблемы применения технологии контекстного обучения в процессе подготовки магистров начального образования в психолого-педагогической литературе, доказаны преимущества образовательной среды

контекстного типа и раскрыта роль квазипрофессиональной деятельности на уровне магистров начального образования в педагогическом высшем учебном заведении.

Ключевые слова: технология контекстного обучения, проблемная ситуация, квазипрофессиональная деятельность, образовательная контекстная среда, учебник контекстного типа.

Nikonenko T. Problem of Implementation of Technology of Context Education with in the Process of Training Magisters of Primary School

Article deals with the theoretical aspects of implementation of technology of context education within the process of training of magisters of primary school which are revealed in psychological-pedagogical literature. There are proved advantages of educational environment of context type. The role of quasi-professional activity at the level of primary school magister (within the pedagogical educational institution) is determined.

Transfer from informational society (which considers the increasing role of the professionalism and creative abilities as the priority one) provides new demands for the training of future specialists. According to this the competence approach confidently holds the position of leading methodic of high pedagogical education's modernization. Realization of competence education requires essential changes in content of education, in student's and teacher's activity, in technological providing of educational process, in transforming of educational environment with the aim of development of personality of future specialist within the society of new type. On our opinion, the technology of context education is the basis for the realization of competence approach during the process of training of magister of primary school.

Dynamics of movement of activities within context education is represented by three basis forms of activity of the teacher and students. They are problem situation, educational environment of context type, quasi-professional activity.

Practical implementation of given theoretical statements has to provide the content transformation of actual form of organization of educational process during the training of magisters of primary school into the entirely new technology of context teaching which is characterized by the effective transfer from educational (with the help of quasi-professional activity) and educational-professional to the real pedagogical activity. Within such conditions, the special attention is given to the creation of textbooks of context type.

Key words: technology of context education, problem situation, quasi-professional activity, educational context environment, textbook of context type.